

DATE DOWNLOADED: Wed Jan 24 07:25:32 2024

SOURCE: Content Downloaded from [HeinOnline](https://heinonline.org)

Citations:

Please note: citations are provided as a general guideline. Users should consult their preferred citation format's style manual for proper citation formatting.

Bluebook 21st ed.

Vitomir Popovic & Jelena Vukadinovic-Markovic, Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments, 2018 COLLECTION PAPERS ACTUALITIES CIV. & COM. L. & LEGAL PRAC. 18 (2018).

ALWD 7th ed.

Vitomir Popovic & Jelena Vukadinovic-Markovic, Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments, 2018 Collection Papers Actualities Civ. & Com. L. & Legal Prac. 18 (2018).

APA 7th ed.

Popovic, Vitomir, & Vukadinovic-Markovic, Jelena. (2018). Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments. Collection of Papers Actualities of Civil and Commercial Law and Legal Practice, 2018, 18-27.

Chicago 17th ed.

Vitomir Popovic; Jelena Vukadinovic-Markovic, "Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments," Collection of Papers Actualities of Civil and Commercial Law and Legal Practice 2018 (2018): 18-27

McGill Guide 9th ed.

Vitomir Popovic & Jelena Vukadinovic-Markovic, "Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments" [2018] 2018 Collection Papers Actualities Civ & Com L & Legal Prac 18.

AGLC 4th ed.

Vitomir Popovic and Jelena Vukadinovic-Markovic, 'Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments' [2018] 2018 Collection of Papers Actualities of Civil and Commercial Law and Legal Practice 18

MLA 9th ed.

Popovic, Vitomir, and Jelena Vukadinovic-Markovic. "Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments." Collection of Papers Actualities of Civil and Commercial Law and Legal Practice, 2018, 2018, pp. 18-27. HeinOnline.

OSCOLA 4th ed.

Vitomir Popovic & Jelena Vukadinovic-Markovic, 'Resolving Bosnian-Herzegovinian Disputes Arising from Direct Foreign Investments' (2018) 2018 Collection Papers Actualities Civ & Com L & Legal Prac 18 Please note: citations are provided as a general guideline. Users should consult their preferred citation format's style manual for proper citation formatting.

UDK: 339727.22 (497.6)

Izvorni znanstveni članak

Profesor dr Vitimir POPOVIĆ¹

Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

Jelena VUKADINOVIĆ-MARKOVIĆ

Naučni saradnik

Intsitut za uporedno pravo Beograd

RJEŠAVANJE BOSANSKOHERCEGOVAČKIH SPOROVA PROISTEKLIH IZ DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA

Apstrakt: Bosna i Hercegovina ima relativno razvijen zakonodavno-pravni okvir za ulaganje stranog kapitala, a analogno tome i mehanizam za rješavanje sporova koji predstavlja kamen temeljac bez koga ne bi bilo moguće zamisliti ulaganje stranog kapitala. Međutim, očigledno je da ovaj zakonodavno-pravni okvir nije sam za sebe dovoljan nego da pored postojanja resursa i jeftine radne snage mora postojati i stabilan politički ambijent koga nažalost, ni poslije skoro 23 godine od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma i postojanja visokog tutorstva međunarodne zajednice predstavljenog u insituaciji Visokog predstavnika, nema.

Ključne riječi: direktne strane investicije, rješavanje sporova, agencija za multilateralno osiguranje investicija (MIGA), međunarodni centar za rješavanje investicionih sporova (ICSID).

Uvod

Ulaganje stranog kapitala je od velikog značaja naročito za privredno nerazvijene zemlje u koje spada i Bosna i Hercegovina. Od ovog stranog kapitala se očekuje da on bude u funkciji zapošljavanja domaće radne snage, ali i od značaja za razvoj pojedinih oblasti privrede u koje država, radi nedostatka domaćeg kapitala, nije u mogućnosti da vrši ulaganja. Strani kapital ne dolazi sam od sebe kako se to uobičajno kaže, nego je potrebno stvoriti i čitav niz drugih pretpostavki da bi on ne samo došao nego i opstao. U tom smislu je neophodno postojanje čitavog niza pretpostavki koje se prvenstveno ogledaju u sljedećem:

1. Stvaranje pravnog okvira kojim će na relativno siguran način obezbijediti visok stepen sigurnosti za strane ulagače.
2. Postojanje odgovarajuće infrastrukture za izgradnju i eksploataciju sirovina koje služe kao osnov za strana ulaganja.

1) v.popovic@gmail.com

3. Postojanje stabilnog mehanizma za rješavanje eventualnih sporova koji proisteknu iz ovakve vrste ulaganja.
4. Postojanje stabilnog poreskog sistema.
5. Postojanje stabilnog političkog sistema koji nije podložan čestim političkim sukobima, demonstracijama, nesigurnosti po nesmetano odvijanje proizvodnog procesa.
6. Postojanje određenih garancija da svojinska i druga prava proistekla iz stranog ulaganja ne mogu biti ograničavana ili oduzeta zakonom ili nekim drugim propisom kao i mogućnosti iznošenja stranog kapitala iz zemlje, itd.

Nažalost, za Bosnu i Hercegovinu se ne može reći da ona spada u stabilne političko-pravne sisteme, iako postoji relativno izgrađen mehanizam ulaganja stranog kapitala ali i njegove zaštite. Misija visokog predstavnika uspostavljena Dejtonskim mirovnim sporazumom još uvijek traje, mada je Bosna i Hercegovina potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju juna mjeseca 2008. godine, a koji je stupio na snagu tokom 2017. godine, a tenzije između glavnih etničkih grupa, odnosno njenih konstitutivnih naroda su i dalje prisutni. Sve to na određen način utiče na, ne samo ulaganje stranog kapitala nego i na njegovu stabilnost pa su strane investicije, i pored postojanja značajnih prirodnih resursa i jeftine radne snage, svedene na minimum.

Pravni okvir za ulaganje stranog kapitala

Bosna i Hercegovina ima složenu unutrašnju strukturu. Ona se sastoji od Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, a Federacija Bosne i Hercegovine se sastoji od 10 kantona od kojih svaki od njih ima svoju sudsku, izvršnu i zakonodavnu vlast. Odlukom Arbitraže za oblast Brčko od 5. marta 1999. godine uspostavljena je posebna jedinica lokalne samouprave „Distrikt Brčko BiH”, tako da je ova jedinica lokalne samouprave ima svoju sudsku, izvršnu i zakonodavnu vlast.

Na nivou Bosne i Hercegovine postoji okvirni zakon o politici direktnih stranih ulaganja u BiH².

Republika Srpska je ovu oblast regulisala Zakonom o stranim ulaganjima Republike Srpske³.

Federacija Bosne i Hercegovine je ovu oblast regulisala Zakonom o stranim ulaganjima Federacije Bosne i Hercegovine⁴.

Brčko distrikt BiH, kao posebna jedinica lokalne samouprave u BiH je ovu oblast regulisala Zakonom o podsticanju privrednog razvoja u Brčko distriktu u Bosni i Hercegovini⁵.

2) „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 17/98, 13/03, 48/10 i 22/15.

3) „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 25/02, 24/04, 52/11 i 68/13.

4) „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ br. 61/01, 50/03 i 77/15

5) „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 13/06.

Pored navedenih zakona o stranim ulaganjima ova oblast je regulisana i Zakonom o koncesijama Bosne i Hercegovine⁶, Republike Srpske⁷, Federacije Bosne i Hercegovine⁸ i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁹.

Ništa manje nisu od značaja za ovu oblast pravni okviri sadržani u čitavom nizu ugovora koji je Bosna i Hercegovina potpisala sa velikim brojem zemalja i to: Albanijom, Austrijom, Belgijom, Bjelorusijom, Crnom Gorom, Češkom Republikom, Danskom, Egiptom, Finskom, Francuskom, Grčkom, Holandijom, Hrvatskom, Indijom, Iranom, Italijom, Kanadom, Katrom, Kinom, Kuvajtom, Litvanijom, Mađarskom, Makedonijom, Malezijom, Moldavijom, Njemačkom, Pakistanom, Portugalijom, Rumunijom, San Marinom, Slovačkom, Srbijom, Slovenijom, Španijom, Švajcarskom, Švedskom, Turskom, Ukrajinom, Velikom Britanijom i zemljama Organizacije zemalja izvoznica nafte OPEC-a (Organization of the Petroleum Exporting Countries).

Posebno značajna činjenica leži u tome da je Bosna i Hercegovina potpisala nekoliko međunarodnih multilateralnih konvencija kojima se uređuje oblast ulaganja i zaštite stranog kapitala. U ove konvencije spadaju: Konvencije o rješavanju investicionih sporova između država i državljana drugih država iz 1965. godine (ICSID Convention), Konvencije o Multilateralnoj agenciji za garantovanje investicija iz 1988. godine (MIGA Convention) i Energy Charter Treaty iz 1994. godine (ECT), ali je potrebno prihvatiti još niz akata kojima se u međunarodnom pravu reguliše ova oblast.

Potpisivanje međunarodnih konvencija je nametnulo čitav niz obaveza u pogledu zaštite stranih investicija bilo putem raznih međunarodnih ili domaćih agencija i institucija koje se bave ovom zaštitom. Ovdje ćemo pomenuti samo neke od njih i to: Agencija za promociju stranih investicija (FIPA) u Bosni i Hercegovini, Agencija za multilateralno osiguranje investicija (MIGA) i Centar za rješavanje međunarodnih investicionih sporova između država i državljana drugih država u okviru Svjetske banke u Vašingtonu (ICSID).

U međunarodne izvore prava koji posredno utiču na strana ulaganja spadaju sporazumi koji čine dio paketa Sporazuma na koji se temelji STO i to Opšti sporazum o trgovini i uslugama - GATS (*General Agreement on Trade in Services*) i Sporazum o trgovinskim aspektima trgovine pravima intelektualne svojine – TRIPS (*Trade-related aspects of intellectual property rights*).

U regionalne sporazume ove vrste spada Sporazum o energetskej povelji (*Energy Charter Treaty*), koji ima za svrhu da uspostavi „legalni okvir za dugoročnu saradnju na polju energetike, baziranu na komplementarnosti i uzajamnoj koristi“ u više od 50 zemalja Finalnog akta Evropske konferencije o energetskej povelji (OECD), centralne i istočne Evrope i Zajednice nezavisnih država. Od multilateralnih akata univerzalnog karaktera u ovoj oblasti treba pomenuti Uputstva Svjetske banke o postupanju sa stranim direktnim investicijama – *World Bank Guidelines on the Treatment of Foreign Direct Investment*. Ova Uputstva predstavljaju Skup dobrovoljnih principa usvojenih

6) „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 32/02

7) „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 59/13.

8) „Službene novine Bosne i Hercegovine“ br. 40/02, 61/06

9) „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 19/06.

u septembru 1992. godine koji se odnose na postupanje vlada u dobroj vjeri prema inostranim investitorima i bave se ponašanjem stranih investitora. U širem smislu, ona podstiču strano investiranje zbog koristi koje nastaju u smislu poboljšanja dugoročne efikasnosti zemlje domaćina kroz veću konkurentnost, transfer kapitala, tehnologije i upravljačkih vještina, poboljšano pristupa tržištu i proširenju međunarodne trgovine.¹⁰

Zemlje članice OECD-a su 2006. godine usvojile Okvirnu politiku u oblasti ulaganja koja predstavlja odraz uspostavljene prakse između članica ove organizacije i onih koje to nisu, sa ciljem mobilisanja privatnih ulaganja, a u svrhu podsticanja privrednog rasta i razvoja zemalja. Okvirna politika u oblasti ulaganja obuhvata zajedničke stavove zemalja članica u deset različitih oblasti, među kojima su i politika investiranja, investicioni podsticaji i olakšice.^{11 12}

Zaštita stranih investicija u Bosni i Hercegovini

Mehanizam zaštite stranih investicija nameće se kao uslov bez koga nije moguće zamisliti uopšte njihovo postojanje i ono je na različite načine riješeno. Ovaj mehanizam ima za cilj da obezbijedi veći stepen sigurnosti uloženog stranog kapitala bilo kroz javno-pravne ili privatno-pravne garancije zemlje domaćina. Najčešće zahtijevane garancije stranih investitora odnose se na:

- 1) naknadu u slučaju nacionalizacije i pravo na iznošenje tako dobijenih sredstava;
- 2) repatrijaciju sredstava dobijenih prodajom osnovanog preduzeća;
- 3) repatrijaciju profita i dividendi ostvarenih u toku poslovanja;
- 4) repatrijaciju ostalih prihoda, kao što su: royalties, naknade za korišćenje licenci i slično;
- 5) repatrijaciju glavnice i kamate ostvarene po odobrenim zajmovima;
- 6) nemijenjanje poreskih i drugih zakona – stabilizaciju pravnog režima ili garantovanje stečenih prava;
- 7) konvertibilnost lokalne valute.

Što se tiče garancije položaja stranog investitora, ona se obezbjeđuje na teritoriji domaće države uobičajenim međunarodnim klauzulama ili standardima zasnovanim na principu nediskriminacije odnosno davanjem stranom investitoru klauzule nacionalnog tretmana ili priznavanjem statusa najpovlašćenije nacije.¹³

Ove garancije javno-pravnog karaktera su sadržane u ustavima Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, zatim zakonima: Zakonu o politici direktnih stranih ulaganja

10) Poblje o tome vidjeti Walter Goode, Dictionary of Trade Policy Terms Fourth Edition, 405.

11) Policy framework for investment, OECD, 2006, <http://www.oecd.org/dataoecd/1/31/36671400.pdf>

12) Poblje o tome vidjeti Vitimir Popović, „Direktne strane investicije u Republici Srpskoj“, međunarodni naučni skup „Pravna sigurnost kao pospješujući faktor za direktne strane investicije“, Kragujevac, 2016.

13) Poblje o tome vidjeti Vitimir Popović, „Značaj mehanizma zaštite stranih investicija za ulaganje stranog kapitala“, Zbornik radova sa Savjetovanja pravnika „Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva“, Budva, 6-10. jun 2016.

u BiH¹⁴, kao okvirnom zakonu i Zakonu o stranim ulaganjima Republike Srpske¹⁵, drugim zakonskim propisima i čitavim nizom zaključenih bilateralnih konvencija i ugovora.

Tako npr. Ustav Republike Srpske kao njen najviši pravni akt u svom članu 57¹⁶ propisuje da:

„Svojinska i druga prava stranog ulagača stečena na osnovu uloženog kapitala, ne mogu se ograničiti ili oduzeti zakonom ili drugim propisom. Jamči se pravo stranom licu da obavlja privrednu ili drugu djelatnost i prava po osnovu poslovanja, pod uslovima koji se ne mogu mijenjati na njegovu štetu. Stranom ulagaču jamči se slobodno iznošenje dobiti i uloženog kapitala iz Republike. Zakonom se može izuzetno, kada to zahtijeva opšti društveni interes, utvrditi u kojim djelatnostima, odnosno područjima, strano lice ne može osnovati vlastito preduzeće.“

„Zakon o stranim ulaganjima Republike Srpske i Zakon o politici direktnih stranih ulaganja u BiH stranim investitorima osiguravaju nacionalni tretman, tj. strani investitori imaju ista prava i obaveze kao i rezidenti BiH. Država i njeni entiteti ne smiju vršiti diskriminaciju stranih investitora u bilo kom obliku, uključujući, ali ne i ograničavajući se na državljanstvo, sjedište/boravište stranog investitora, religiju ili državu porijekla investicije.“

Pored navedenog ovi zakoni propisuju da:

„Imovina stranih investitora ne može biti nacionalizovana, eksproprisana ili rekvirirana. Međutim, ukoliko se utvrdi postojanje javnog interesa, imovina stranih investitora može biti nacionalizovana ili eksproprisana, a stranim investitorima se garantuje pravo na primjerenu nadoknadu. Nadoknada će se smatrati primjerenom ako je adekvatna, efektivna i brza.“

„Prava i povlastice koje investitori uživaju na osnovu Zakona ne mogu se ukinuti ili poništiti stupanjem na snagu naknadno donesenih zakona i podzakonskih akata. Ukoliko novi zakoni budu povoljniji, strani investitori imaju pravo da biraju koji će zakon biti mjerodavan za njihovo ulaganje, što u suštini predstavlja posebnu vrstu garancija za tzv. pravnu sigurnost ulaganja.“¹⁷

Privatno-pravne garancije su regulisane bilateralnim ugovorima ili sporazumima između ugovornih strana i one se najčešće ogledaju u tzv. hipotekarnim i drugim oblicima založnih prava, garancijama banaka itd.

Ovim sporazumima odnosno ugovorima je moguće obezbijediti i predvidjeti davanje određenih pogodnosti u vidu uobičajenih klauzula i međunarodnih standarda kao npr.: klauzulom nacionalnog tretmana, klauzulom najpovolšćenije nacije, klauzulom slobodnog tranzita, klauzulom nediskriminacije i slično.

Klauzula nacionalnog tretmana – izjednačava prava stranih državljana i pravnih lica sa pravima koja uživaju domaća fizička i pravna lica. Radi se o jednom od osnovnih principa sadržanom u članu III u vezi sa članom XVII Opšteg sporazuma o carinama

14) „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 17/98, 13/03, 48/10.

15) „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 25/02, 24/04, 52/11, 68/13.

16) Član je zamijenjen amandmanom XLVIII

17) Poblje vidjeti član 18 Zakona o stranim ulaganjima Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, broj 25/02).

i trgovini-GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*)¹⁸ i članu III Sporazuma o trgovinskim aspektima trgovine pravima intelektualne svojine TRIPS (*Trade-related aspects of intellectual property right*), kao sporazumima koji čine sastavni dio finalnog akta Svjetske trgovinske organizacije (*WTO- World Trade Organization*).

Klauzula najpovlašćenije nacije - je klauzula međunarodnog ugovora kojom se predviđa da će svaka od strana ugovornica priznati drugoj strani ugovornici u određenoj oblasti međusobnih odnosa, prava, pogodnosti, povlastice i olakšice, koje je ona dala ili će ubuduće dati trećoj državi. Ova klauzula je ustanovljena kao osnovni instrument za vođenje trgovinske politike između država članica GATT-a. Status najpovlašćenije nacije u odnosu na sve druge ugovorne strane ili strane ugovornice se stiče samim pristupanjem GATT-u. To praktično znači obavezu država članica da sve carinske obaveze i dažbine bilo koje vrste koje su nametnute na uvoz ili izvoz ili su u vezi sa uvozom ili izvozom, ili su nametnute na transfer platežnih sredstava kod izvoza ili uvoza, kao i sva pravila i formalnosti u vezi sa uvozom ili izvozom i ostala pitanja navedena u stavovima 2. i 4. člana III kao i sve pogodnosti, koristi, privilegije ili imunitete koji su odobreni od bilo koje države ugovornice za bilo koji proizvod koji vodi porijeklo ili je namijenjen za bilo koju drugu zemlju, moraju odmah i bezuslovno biti priznati sličnim proizvodima koji vode porijeklo iz drugih država članica ili su namijenjeni teritorijama drugih ugovornih strana¹⁹.

Klauzula slobodnog tranzita – princip slobodnog tranzita, robe, prtljaga, brodova i drugih sredstava transporta u tranzitu preko teritorija ugovornih strana, putevima koji su najpovoljniji za međunarodni transport.

Klauzula nediskriminacije – prilikom uvođenja ograničenja ili zabrana uvoza ili izvoza strane se obavezuju da će poštovati princip nediskriminacije. Svrha ovog principa je da omogući različitim ugovornim stranama da u distribuciji i trgovini određenim proizvodima ostvare učešće što je moguće bliže onom koje bi se moglo očekivati u odsustvu takvih ograničenja.

Poseban interes za BiH treba da predstavlja članstvo u STO, kojim se dobija pravo na korišćenje prednosti multilateralne liberalizacije trgovine otjelotvorene u klauzulu najpovlašćenije nacije.²⁰ Učlanjenje u STO takođe je jedan od preduslova za bilo kakvo ugovorno povezivanje sa Evropskom unijom.

18) Opšti sporazum o carinama i trgovini- GATT iz 1948. godine je regulisao samo pitanje trgovine robom dok je predmet Sporazuma o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije mnogo širi i obuhvata ne samo odredbe o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije već i izmijenjenu verziju Sporazuma o carinama i trgovini pod nazivom GATT 1994, kao i Opšti sporazum o trgovini uslugama (GATS) i Sporazum o trgovinskim aspektima intelektualne svojine-TRIPS. Međutim, iako se o Sporazumu o osnivanju STO ne može govoriti kao o jednostavnom proširenom GATT-u, osnovni principi GATT-a kao što su: nediskriminacija, transparentnost i predvidivost su prihvaćeni i u Sporazumima o trgovini uslugama i Sporazumu o pravima intelektualne svojine. Otuda pravila GATT-a iz 1947. godine imaju i za STO sporazume.

19) Poblje o tome vidjeti: Vitimir G. Popović, Radovan D. Vukadinović. *Međunarodno poslovno pravo, opšti dio*, Banja Luka-Kragujevac, 2005. str. 119.

20) Od zemalja u razvoju ne zahtijeva se reciprocitet u odnosu na razvijene zemlje u pogledu carinskih koncesija, zatim postoji mogućnost korišćenja izvoznih subvencija, a dobija se i dgovarajuća tehnička i konsultativna pomoć od pojedinih tijela STO.

Insitucije koje se najčešće bave rješavanjem ove vrste sporova

Pored sudova, koji se u skladu sa odredbama o opštoj nadležnosti utvrđenoj posebnim zakonima bave rješavanjem ovakve vrste sporova, ovim sporovima se mogu baviti i razne vrste domaćih i međunarodnih arbitraža, ako je njihova nadležnost ugovorena ili proistekla iz ugovornog odnosa i utvrđena kompromisnom klauzulom. Međutim, u posljednje vrijeme sve veći broj ovih sporova se povjerava na rješavanje i drugim za to osnovanim i specijalizovanim institucijama. To su, prije svega, Agencija za multilateralno osiguranje investicija (MIGA) i Međunarodni centar za rješavanje investicionih sporova (ICSID).

Agencija za multilateralno osiguranje investicija (MIGA)

Posebno mjesto u zaštiti stranih investicija zauzima Multilateralna agencija za osiguranje investicija (MIGA). Osnovana je 1988. godine sa sjedištem u SAD u Vašingtonu, kao članica grupacije Svjetske banke. Pravno i finansijski je nezavisna od grupacije i ima vlastiti osnivački statut, kapital, upravu i osoblje. Osnovni cilj osnivanja je da podstiče investicije u zemljama i između zemalja u razvoju, kao i da osigurava strane investicije od nekomercijalnih rizika, pošto je u godinama koje su prethodile usvajanju konvencije došlo do „dramatičnog smanjenja“ u zemlje u razvoju. Kako je nastavak ekonomskog rasta u zemljama u razvoju podrazumijevao obnovu odgovarajućih stranih investicija, zainteresovane međunarodne organizacije, prije svega OECD, Svjetska banka, IDA, UNCTAD i EEZ, su već od 1960. godine preduzele neophodne mjere da se osnuje međunarodna organizacija koja bi otklonila postojeće barijere kretanja kapitala i osigurala ga od nekomercijalnih rizika investiranja u zemlje u razvoju. Međutim, ovako dug period je posljedica nemogućnosti usaglašavanja stavova zemalja, dugog pregovaranja i sporosti u postizanju rješenja.²¹

Sama činjenica da MIGA prihvata da osigura stranu investiciju domaćem preduzeću u domaćoj zemlji povećava stepen „pokrića“ međunarodnog povjerenja. Stranom ulagaču se pružaju garancije da će biti obeštećen u slučaju nastupanja osiguranog slučaja. Pored osnovnog zadatka osiguranja strane investicije ova Agencija podstiče i unapređuje investiciona ulaganja u zemlje u razvoju i pruža konsalting usluge zainteresovanim investitorima i stranim ulagačima. Zatim, ona prikuplja i potrebne podatke i informacije, daje sugestije i savjete, dovodi u kontakt zainteresovane strane i posreduje u njihovom uspostavljanju. Ovi poslovi se mogu označiti kao poslovi informativnog i konsultativnog karaktera.

Ova Agencija vrši osiguranje odgovarajućih investicija protiv štete ili gubitaka koji nastanu zbog jednog ili više sljedećih vrsta nekomercijalnih rizika (osigurani rizici):

21) O razlozima tako dugotrajnog rada od 1960. godine i učešća pojedinih međunarodnih organizacija u tome, više vidjeti u: J. Boss, Draft Convention Establishing the Multilateral Investment Guarantee Agency, Introductory Note, *International Legal Materials*, Vol. XXIV, No. 3, May 1985. str. 688; V. Besarović, „Značaj Agencije za multilateralno osiguranje investicija za zemlje u razvoju“, *Pravni život*, 7-8/1990, str. 1010-1012.

- 1) Rizika valutnog transfera,
- 2) Rizika od eksproprijacije i sličnih mjera,
- 3) Rizika povrede pravno preuzetih obaveza (raskid ugovora) koji obuhvata radnje ili propuste (nečinjenje) koji se mogu pripisati vladi domaće države kojima se krše pravno preuzete obaveze prema korisniku garancije od strane ili u ime vlade domaće države, ako je takva povreda:
 - a) nesporna od strane domaće države,
 - b) ako je osporena, ali bez razloga ili bez pravno valjanog razloga,
 - v) ako tek treba da bude utvrđena konačnom odlukom nadležnog arbitražnog ili sudskog organa, ili
 - g) ne može biti presuđena pred kompetentnim arbitražnim ili sudskim organom.
- 4) Rizika ratnih i građanskih nemira.²²

Međunarodni centar za rješavanje investicionih sporova (ICSID)

Međunarodni centar za rješavanje investicionih sporova (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*- ICSID) je osnovan Konvencijom o rješavanju investicionih sporova između država i državljana drugih država koja je stupila na snagu 14. oktobra 1966. godine. Konvencijom je pred Centar postavljen opšti zadatak da olakša rješavanje sporova između vlada i stranih investitora kako bi se na taj način podstakle međunarodne investicije. Investicione sporove ne rješava sam Centar, već pomiritelji ili arbitri koje imenuju stranke u sporu, pri čemu je zadatak Centra da pomaže u pokretanju i vođenju postupka.²³

Bosna i Hercegovina je potpisnik ove Konvencije od 1997. godine, ali i čitavog niza bilateralnih sporazuma kojima je predviđena mogućnost rješavanja investicionih sporova pred ovim Centrom. Prema odredbama člana 25 Konvencije Centar je nadležan da rješava sve sporove koji „direktno potiču iz investicija između države ugovornice i državljana druge države ugovornice, čije su se strane u sporu pismeno saglasile da spor iznesu pred Centar“. Praktično, za zasnivanje nadležnosti Centra potrebno je da budu ispunjena tri uslova: da postoji saglasnost stranaka, da su država porijekla investitora i država domaćin ratifikovale Konvenciju i da spor potiče iz investicija. Ipak, i sporovi koji ne ispunjavaju navedene uslove se mogu prema Pravilima o dodatnoj olakšici (*Additional Facility Rules*)²⁴ od 1978. godine, iznijeti pred Centar. Prema odredbama člana 2. navedenih Pravila, Sekretarijat Centra je ovlašćen da, pod uslovima i u skladu sa ovim Pravilima rješava i sporove između država, konstituenata ili agencija države i državljana druge države, kada država u sporu ili zemlja porijekla privatnog lica nisu države ugovornice Konvencije, kao i kada spor ne potiče direktno iz investicije.

22) Poblje o tome vidjeti Značaj mehanizma

23) Poblje o tome vidjeti: Vitomir G. Popović, Radovan D. Vukadinović. *Međunarodno poslovno pravo, opšti dio*, Banja Luka-Kragujevac, 2005, str. 169.

24) R. Bruno and J. H. H. Weiler, Access of Private Parties to International Dispute Settlement: A Comparative Analysis, Jean Monet Working Paper, 13/97, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/97/97-13.html>.

Koristeći ovu mogućnost, veliki broj bilateralnih i multilateralnih sporazuma o zaštiti investicija sadrže klauzulu o rješavanju sporova prema Pravilima o dodatnoj olakšici.²⁵

I u zemljama članicama Evropske unije posvećuje se posebna pažnja pravnom regulisanju i zaštiti stranih ulaganja. Ugovorom iz Lisabona EU je postala nadležna za pregovaranje o sporazumima o ulaganjima. Ovo je vidljivo iz opredjeljenja koji je izrazio Evropski parlament u svojoj Rezoluciji o budućnosti evropske međunarodne politike ulaganja donesenoj 6.04.2011. godine.²⁶

Radi svoje privredne strukture i zaključenog velikog broja sporazuma o ulaganjima Evropska unija nastoji da, bilo samostalna ili putem UNCITRAL komisije (Komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo) stvori nova pravila o transparentnosti koja će se primjenjivati i izvan sporazuma o ulaganjima same EU. Komisija posebno radi na uvođenju poboljšanja na dvjema stranama:

1. Razjašnjavanju i poboljšanju pravila za zaštitu ulaganja prvenstveno kroz pravo na zakonsko uređivanje radi provođenja legitimnih ciljeva javne politike itd.
2. Poboljšanje funkcionisanja mehanizma za rješavanje sporova.

Zaključak

Bosna i Hercegovina je, u cilju promocije i zaštite stranih investicija i investitora izgradila relativno moderan zakonodavno-pravni okvir na svim njenim nivoima, počev od okvirnih zakona na nivou Bosne i Hercegovine i zakona kojima se ova oblast uređuje na nivou Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta kao posebnoj jedinici lokalne samouprave nastale na osnovu Arbitražne odluke za oblast Brčko od 5. marta 1999. godine. Ona je istovremeno i potpisnik čitavog niza međunarodnih konvencija a naročito velikog broja i međunarodnih ugovora kojima se ova oblast reguliše. U rješavanju ovakve vrste sporova proistekle iz direktnih stranih investicija uključen je čitav niz organa i institucija, počev od sudova, međunarodnih arbitraža, agencije za multilateralno osiguranje investicija (MIGA), a naročito u posljednje vrijeme i međunarodnog centra za rješavanje investicionih sporova (ICSID). Međutim, i pored relativno stabilnog pravnog okvira za ulaganje stranog kapitala i razvijenog mehanizma za rješavanje sporova proisteklih iz ovakve vrste ulaganja broj direktnih stranih investicija na nivou cijele Bosne i Hercegovine se ne nalazi na zavidnom nivou. Uzroke i raloge ovakvog stanja, treba pored ostalog, tražiti i u relativno nestabilnom političkom ambijentu u kome se ovi procesi i odvijaju.

25) Poblize o tome vidjeti: Vitomir G. Popović, Radovan D. Vukadinović. *Međunarodno poslovno pravo, opšti dio*, Banja Luka-Kragujevac, 2005, str. 170.

26) Poblize o tome vidjeti Izvještaj Evropske komisije za novembar 2013. godine

Professor dr Vitimir POPOVIĆ
Faculty of law University of Banja Luka

Jelena VUKADINOVIĆ-MARKOVIĆ
Scientific associate
Institut for comparative law Belgrade

RESOLVING BOSNIAN AND HERCEGOVINIAN DISPUTES ARISING FROM DIRECT FOREIGN INVESTMENTS

Bosnia and Herzegovina has a relatively developed legislative framework for the investment of foreign capital and, in the analogy, a mechanism for resolving disputes that represents a foundation which is essential to make it possible to imagine the investment of foreign capital. However, it is obvious that this legislative framework is not sufficient for itself, but, in addition to the existence of resources and cheap labor, there must be a stable political environment, which unfortunately, even after nearly 23 years since the signing of the Dayton Peace Agreement and the existence of a high-level international community of the High Representative, does not exist.

Key words: direct foreign investment, dispute resolution, multilateral investment insurance agency (MIGA), international center for resolving investment disputes (ICSID).